

ΣΧΟΛΙΚΟ ΚΛΙΜΑ

ΣΤΙΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΟΠΟΥ ΦΟΙΤΟΥΝ ΜΑΘΗΤΕΣ

ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ/ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ/ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ

SCHOOLCLIMATE

IN THE UNITS WHERE STUDENTS STUDY

WITH SPECIAL / EDUCATIONAL NEEDS / DISABILITIES

Της Φασούλα Χριστίνας (291)

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται

στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης Του Τ.Ε.Φ.- Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος-Ινστιτούτο Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών με τίτλο «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή-Ψυχοπαιδαγωγική της Ένταξης»

Εγκεκριμένο από την τριμελή επιτροπή:

- 1^{ος} Επιβλέπων: Λουκέρης Διονύσιος, Συνεργαζόμενος
Ερευνητής του ΕΚΕΦΕ ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ
- 2^{ος} Επιβλέπων: Καραμπατζάκη Ζωή, Συνεργαζόμενη
Ερευνήτρια του ΕΚΕΦΕ ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ
- 3^{ος} Επιβλέπων: Μαντάς Παναγιώτης, Συνεργαζόμενος
Ερευνητής του ΕΚΕΦΕ ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ

Αθήνα 2021

Περίληψη

Σκοπός της εργασίας αυτής είναι να παρουσιάσει αλλά και να αναδείξει την βαρύτητα που έχει το σχολικό κλίμα στις μονάδες, όπου φοιτούν οι μαθητές που παρουσιάζουν ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή/ και αναπηρίες.

Πρόκειται για μια εργασία βιβλιογραφικής ανασκόπησης για την ολοκλήρωση της οποίας χρησιμοποιήθηκε ελληνική και ξένη βιβλιογραφία. Πιο συγκεκριμένα, χρησιμοποιήθηκαν μέρη από βιβλία αλλά και άρθρα δημοσιευμένα σε ελληνικά και διεθνή περιοδικά. Για την εύρεση αυτών χρησιμοποιήθηκαν οι λέξεις κλειδιά που ορίστηκαν για αυτή την εργασία.

Η συγγραφή των κεφαλαίων πραγματοποιήθηκε με την σειρά που παρουσιάζονται και αφού πρώτα συγκεντρώθηκε και μελετήθηκε το υλικό που χρησιμοποιήθηκε.

Ολοκληρώνοντας την εργασία, διαπιστώθηκε πως το σχολικό κλίμα κατέχει σημαντικό ρόλο στο σύνολο των εκπαιδευτικών δομών, αλλά και ειδικότερα σε αυτές που φοιτούν οι μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Η δημιουργία καλού εκπαιδευτικού κλίματος ωφελεί τόσο τους μαθητές και την επίδοση αυτών, όσο και τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς.

Λέξεις κλειδιά: σχολικό κλίμα, ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες

Βιβλιογραφία

- Ainscow, M. (1997b\). Towards inclusive schooling, *British Journal of Special Education*, 24(1), 3-6.
- Ainscow, M. (2004). Special needs through school improvement: School improvement through special needs, in Mitchell, D. (ed.) *Special education needs and inclusive education: Major themes in education*, (2), 265-279. New York: RoutledgeFalmer.
- Ainscow, M., Farrell, P. & Tweddle, D. (2000). Developing policies for inclusive education: a study of the role of local education authorities. *International journal of inclusive education*, 4(3),5-20
- Anderson, C., Klassen, R. & Georgiou, G. (2007). Inclusion in Australia:What teachers say they need and what school psychologists can offer.*School psychology international*, 28(2),131-147
- Avramidis, E., Bayliss, P. & Burden, R. (2000). Student teachers' attitudes towards the inclusion of children with special educational needs in the ordinary school. *Teaching and Teacher Education*,16(3), 277–293.
- Avramidis, E., & Kalyva, E. (2007). The Influence of Teaching Experience and Professional Development on Greek Teachers' Attitudes towards Inclusion. *European Journal of Special Needs Education*, 22, 367-389.
- Avramidis, E. & Norwich, B.(2002).Teachers' attitudes towards integration/inclusion: A Review of literature.*European Journal of Special Education*, 17(2),129-147.
- Bauwens, J. (1997). Cooperative Teaching: Portraits of Possibilities. In J. Hourcade (Ed.), *75th Annual Convention of the Council for Exceptional Children*, 9-13 April 1997 (pp. 149-150). Utah: Boise State University.
- Βλάνδος, Σ. (2009). Σχέσεις οικογενειακού-σχολικού περιβάλλοντος. *Ρόπτρο*, 25, 5- 7
- Βλάχου, Π. (2016). *Οργάνωση και Διαχείριση του Τμήματος Ένταξης. Θέσεις και Αντιθέσεις*. 4ο Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης, 2014 (1), 1723.
Διαθέσιμο στο:
<https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/edusc/article/view/144>
- Brown P. I. & Shearer J. (2004). Challenges for inclusion within a quality of life model for the 21st century, in Mitchell, D. (ed.). *Special educational needs and inclusive education: Major themes in education*. (pp. 139-156). New York: RoutledgeFalmer.
- Bulach, C., Lunenburg, F. C., & Potter, L. (2012). *Creating a culture for high-performing schools: A comprehensive approach to school reform* (2nd ed.). Lanham, MD: Rowman & Littlefield
- Burley-Allen, M. (1982). *Listening: The forgotten skill*. New York: John Wiley and Sons, Inc

- Causton-Theoharis, J. & Theoharis, G. (2008). Creating Inclusive Schools for All Students. *School Administrator*, 65(8), 24-31
- Cohen, J. (2006). Social, emotional, ethical, and academic education: Creating a climate for learning, participation in democracy, and well-being. *Harvard Educational Review*, 76(2), 201-237.
- Cook, B.G., Tankersley, M., Cook, L. & Landrum, T.J. (2000). Teachers' attitudes toward their included students with disabilities. *Exceptional Children*, 67(1), 115-135.
- Cornoldi, C., Terreni, A., Scruggs, T. & Mastropieri, M. (1998). Teacher Attitudes in Italy After Twenty Years of Inclusion. *Remedial and Special Education*, 19 (6), 350-356.
- DiSalvo, V., Larsen, C. & Seiler, W.J. (1976). Communication skills needed by persons in business organizations. *Communication Education*, 25, 269-275.
- Δόικου – Αυλίδου, Μ. (2006). Ψυχοκοινωνική στήριξη των μαθητών με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες: Αντιλήψεις φοιτητών/τριων για το ρόλο του εκπαιδευτικού. Στο Βλάχος, Φ., Μπονώτη, Φ., Μεταλλίδου, Π., Δερμιτζάκη, Ε. & Ευ- 204 κλείδη, Α. (επίμ.). *Επιστημονική Επετηρίδα της Ψυχολογικής Εταιρείας Βορείου Ελλάδος: Ανθρώπινη συμπεριφορά και εκπαίδευση*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Epstein, J. & Sheldon, S. (2002). Present and accounted for: Improving student attendance through family and community involvement. *The Journal of Educational Research*, 95, 308-318
- Everal, K. & Morris, G. (1999). *Αποτελεσματική εκπαιδευτική διοίκηση* (μτφρ. Δ. Κίικζας). Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Ferguson, J. (1998). What students say about mainstreaming? *The American School Board Journal*, 184(2), 18-21.
- Fisher, D., Pumpian, I. & Sax, C. (1998). High school students' attitudes about and recommendations for their peers with significant disabilities, *Journal of the Association for Persons with Severe Handicaps*, 23(3), 272-282.
- Forlin, C. (2001). Inclusion: Identifying potential stressors for regular class teachers, *Educational Research*, 43(3), 235-245.
- Freiberg, H.J. & Stein, T.A. (1999). Measuring, improving and sustaining healthy learning environments. In Freiberg, H.J. (Ed.), *School climate: measuring, improving and sustaining healthy learning environment*. London: Falmer.
- Gibb, G. S., Young, J. R., Allread, K. W., Dyches, T. T., Egan, M. W. & Ingram, G. F. (1997). A team-based junior high inclusion program: Parent perceptions and feedback. *Remedial and Special Education*, 18(4), 243-249.
- Ζαβλανός, Μ. (1999). *Οργανωτική Συμπεριφορά*. Αθήνα: Έλλην.

- Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (2011). *Σύγχρονες ενταξιακές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Πεδίο.
- Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (επιμ) (2004). *Σύγχρονες Ενταξιακές Προσεγγίσεις*. Αθήνα:Πεδίο.
- Ζώνιου – Σιδέρη, Α. (1998). *Οι ανάπηροι και η εκπαίδευσή τους. Μια ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση της ένταξης*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Jensen, M. (1994). Seven gifts and silvery laughter: humour in educational leadership. *The Practising Administrator*, 16(4), 14-17.
- Halpin, A. & Croft, D. (1963). *The organization climate of schools*. U.S. Office of Education Research project.
- Hammond, H. & Ingalls, L. , (2003). Teachers' Attitudes Toward Inclusion: Survey Results from Elementary School Teachers in Three Southwestern Rural School Districts. *Rural Special Education Quarterly*, 22(2), 24-30.
- Kalyva, E. & Agaliotis, I. (2009). Can contact affect Greek children's understanding of and attitudes towards peers with physical disabilities? *European Journal of Special Needs Education*, 24(2), 213-220
- Kappen, M. (2010). Inclusive education: programmes and provisions. *I- manager's journal on educational psychology*, 4(1),65-78
- Κίτσου, Γ. (2015). *Η Ειδική Αγωγή στην Ελλάδα με έμφαση στο ενταξιακό πλαίσιο: Παρουσίαση Κριτική και τεκμηριωμένες προτάσεις για σύνδεση της Θεωρίας με την Εκπαιδευτική Πολιτική και Πρακτική*. Αθήνα. Διαθέσιμο στο:
<https://georgiakitsoumath.weebly.com/uploads/4/5/6/6/45664067/%CE%A3%CE%A5%5B170%5D%CE%95%CE%9A%CE%A0%CE%91%CE%99%CE%94%CE%95%CE%A5%CE%A3%CE%97.pdf>
- Kellett, J.B., Humphrey, R.H. & Sleeth, R.G. (2002). Empathy and complex task performance: two routes to leadership. *Leadership Quarterly*, 13, 523-544.
- Klinger, J. K. & Vaughn, S. (2002). The changing roles and responsibilities of an LD specialist. *Learning Disability Quarterly*, 25 (1), 19-31
- Kozub, M. & Lienert, C.(2003). Attitudes toward teaching children with disabilities: Review of literature and research paradigm. *European Adopted Physical Activity*, 20(4), 20-32
- Krajewski, J. & Flaherty, T. (2000). Attitudes of high school students toward individuals with mental retardation. *Mental Retardation*, 38(2), 154-162
- Kress, G. (1999). *Education of the 21st century*. Inaugural Lecture, Institute of Education: University of London.

Κόμπος, Χ. (1992). *Ο θεσμός της ένταξης παιδιών με αναπηρίες στα δημοτικά σχολεία και οι υποχρεώσεις της κοινωνίας και του κράτους*. Λευκωσία: Βιβλία για όλους.

Kourkoutas, E., Stavrou, P.-D., & Loizidou, N. (2017). Exploring Teachers' Views on Including Children with Special Educational Needs in Greece: Implication for Inclusive Counseling. *American Journal of Educational Research*, 5, 124-130.

Κουσουρέτα, Ν., Καπέτης, Δ., & Μπαζούκης, Α. (2006). Οργάνωση και λειτουργία των Τμημάτων Ένταξης στην Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Εισηγήσεις από το 1ο Εκπαιδευτικό Συνέδριο Το ελληνικό σχολείο και οι προκλήσεις της σύγχρονης κοινωνίας, Περιφερειακής Διεύθυνση Α' /βαθμιας & Β' /θμιας Εκπαίδευσης Ηπείρου, Ιωάννινα. Διαθέσιμο στο: http://ipeir.pde.sch.gr/educonf/1/10_%CE%95%CE%99%CE%94%CE%99%CE%9A%CE%97_%CE%91%CE%93%CE%A9%CE%93%CE%97.pdf

Koutrouba, K., Vamvakari, M., & Theodoropoulou, E. (2008). SEN students' inclusion in Greece: Factors influencing Greek teachers' stance. *European Journal of Special Needs Education*, 23(4), 413-421

Koutrouba, K., Vamvakari, M. & Steliou, M. (2006). Factors correlated with teacher attitudes towards the inclusion of students with special educational needs in Cyprus. *European Journal of Special Needs Education*, 21, 381-394

Koster, M., Timmerman, M. E., Nakken, H., Pijl, S. J. & van Houten, E. J. (2009). Evaluating Social Participation of Pupils with Special Needs in Regular Primary Schools Examination of a Teacher Questionnaire. *European Journal of Psychological Assessment*, 25(4), 213-222

Λαμπροπούλου, Β., Μαρκάκης, Ε., & Παντελιάδου, Σ. (2005). *Χαρτογράφηση. Αναλυτικά προγράμματα ειδικής αγωγής: άργησαν μια μέρα*. Διαθέσιμο στο: <http://www.elemedu.upatras.gr/index.php/component/search/?searchword=λαμπροπουλου&searchphrase=all&Itemid=43>

Lipsky, K. & Gartner, A. (1996). Inclusion, school restructuring and the remaking of American society. *Harvard Education Review*, 66(4), 762-796.

Lovey, J. (1998). *Supporting special educational needs in secondary school classroom*. London: Fulton Publications Ltd.

Λουάρη, Μ. (2015). *Απόψεις και συναισθήματα τυπικών μαθητών για την ένταξη μαθητή με αναπηρία*. Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης, 764-776.

Marchall, M.L. (2007). *Examining school climate: Defining factors and educational influences*, Center for Research on School Safety, School Climate and Classroom Management. Georgia State University

- Margalit, M., Mioduser, D., Al-Yagon, M. & Neuberger, M. (1997). Teachers' and peers' perceptions of children with learning disorders: Consistency and change, *European Journal of Special Needs Education*, 12(3), 225-238.
- Ματθαίου, Δ., Ξωχέλλης, Π., Παπαναούμ, Ζ. & Πολυμεροπούλου, Ζ. (2000). *Οδηγός αποτίμησης και σχεδιασμού του εκπαιδευτικού έργου στη σχολική μονάδα για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Ματσαγγούρας, Η (1995). *Ομαδοκεντρική Διδασκαλία και Μάθηση. Θεωρία και Πράξη της Διδασκαλίας κατά Ομάδες*. Αθήνα: Γρηγόρης
- McBeath, J. (2001). *Η αυτοαξιολόγηση στο σχολείο: ουτοπία ή πράξη*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Μπουραντάς, Δ. (2001). *Μάναντζμεντ: θεωρητικό υπόβαθρο. Σύγχρονες πρακτικές*. Αθήνα: Μπένος.
- Miles, S. & Singal, N. (2009). The education for all and inclusive education debate: conflict, contradiction or opportunity? *International journal of inclusive educations*, 14(1), 1-15
- Μιχόπουλος, Α. (2002). *Εκπαιδευτικό δίκαιο*. Αθήνα: ιδιωτική έκδοση
- Μπουραντάς, Δ. (2001). *Μάναντζμεντ: θεωρητικό υπόβαθρο. Σύγχρονες πρακτικές*. Αθήνα: Μπένος.
- Μυλωνά, Ζ. (2005). *Διευθυντής και αποτελεσματική σχολική μονάδα*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη
- Nichols-Solomon, R. (2001). Barriers to serious parent involvement. *The Education Digest*, 66(5), 33-37.
- Νόμος 3699/2008. Διαθέσιμο στο: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ekpaideuse/n-3699-2008.html>
- Νόμος 4186/2013. Διαθέσιμο στο: https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2018/N_4186_2013_fek193.pdf
- Norwich, B. (2000). Inclusion in education: from concepts, values and critique to practice. In Daniels, H. (ed.) *Special education re-formed. Beyond rhetoric?* Pp. 5-30. London: Routledge Falmer Press
- OECD. (1997). *Parents as partners in schooling*. Paris: Author.
- Padeliadou, S. & Lampropoulou, V. (1997). Attitudes of special and regular education teachers towards integration. *European journal of special needs education*, 12(3), 173-183
- Παντελιάδου, Σ. & Λαμπροπούλου, Β. (2000). Έφηβοι και νέοι: Στάσεις προς τους μαθητές με ειδικές ανάγκες και τη σχολική τους ένταξη, *Νέα Παιδεία*, 95, 120-133

- Παπάνης Ε., Γιαβρίμης Π., Βίκη Α., (2011). *Έρευνα και πράξη στην ειδική αγωγή*. Αθήνα:Σιδέρης
- Παπάνης Ε., Γιαβρίμης Π. & Βίκη Α. (2007). *Ειδική Αγωγή, Επαγγελματικός Προσανατολισμός των Ατόμων με Αναπηρία και Αποασυλοποίηση*. Αθήνα: ΙΚΠΑ 'Η Θεομήτωρ'
- Πασιαρδή, Γ. (2001). *Το σχολικό κλίμα*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Πασιαρδής, Π. & Πασιαρδή, Γ. (2000). *Αποτελεσματικά σχολεία: Πραγματικότητα ή Ουτοπία*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Πατσίδου,Μ.(2010).*Συνεκπαίδευση παιδιών με ή χωρίς ειδικές ανάγκες: Στάσεις εκπαιδευτικών και μαθητών στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση*. Διδακτορική Διατριβή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Τμήμα Φιλοσοφίας Παιδαγωγικής. Τομέας Παιδαγωγικής.
- Πολυχρονοπούλου, Σ. (2012). *Παιδιά και έφηβοι με ειδικές ανάγκες και δυνατότητες*. Αθήνα:Ιδιωτική έκδοση
- Power-deFur, L. A. & Orellove, F. P. (1996). *Inclusive education: The past, the present and the future*. Gaithersburg: Aspen Publishers.
- Σαϊτης, Χ.. (2008). *Ο Διευθυντής στο Δημόσιο Σχολείο*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Σαϊτης, Χ. (2007). *Οργάνωση και λειτουργία των σχολικών μονάδων*. Αθήνα: Αυτοέκδοση.
- Savolainen, H., Engelbrecht, P., Nel, M., & Malinen, O. P. (2012). Understanding teachers' attitudes and self-efficacy in inclusive education: implications for pre-service and in- service teacher education. *European Journal of Special Needs Education*, 27 (1), 51-68
- Sergiovanni, T. & Starratt, R. (1998). *Supervision: Redifinition*. Singapore: McGraw – Hill Inc
- Siperstein, G. N., Parker, R. C., Bardon, N. J. & Widaman, K. F. (2007).A national study of youth attitudes toward the inclusion of students with intellectual disabilities, *Exceptional Children*, 73(4), 435-55
- Smartschan, F. (2006) The Design of Instructional Space: What We Know, What We Do, and What We Need to Do. *School Planning and Management*, 45(1), 22-23
- Sharma, U., Loreman, T. & Forlin, C.(2012).Measuring teacher efficacy to implement inclusive practices. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 12 (1), 12-21
- Σούλης, Σ. (2008). *Ένα σχολείο για όλους*.Αθήνα:Gutenberg
- Σούλης, Σ. (2002). *Παιδαγωγική της ένταξης. Από το σχολείο του διαχωρισμού σε ένα σχολείο για όλους*. Αθήνα: Τυπωθήτω

- Σταμάτης, Ι. (2006). *Αντιλήψεις των εκπαιδευτικών προσχολικής αγωγής για το νηπιαγωγικό χώρο. Πρακτικά Ε΄ Πανελληνίου Συνεδρίου της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος. Θεσσαλονίκη*
- Τάφα, Ε. (1998). *Συνεκπαίδευση παιδιών με και χωρίς προβλήματα μάθησης και συμπεριφοράς*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Τζιβινίκου, Σ. (2015). *Μαθησιακές δυσκολίες-διδακτικές παρεμβάσεις*. Διαθέσιμο στο: <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/5332>
- Τζιβινίκου, Σ., & Κουτσοκώστα, Β. (2011). Τμήματα Ένταξης: Από τη διαχείριση της διαφορετικότητας στην αποδοχή της ποικιλότητας των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο γενικό σχολείο. *Επιστημονικό βήμα του δασκάλου*, 15, 55-69. Διαθέσιμο στο: http://www.syllogosperiklis.gr/old/ep_bima/epistimoniko_bima_15/04.pdf
- Valeo, A. (2008). Inclusive education support systems: Teacher and administration views, *International Journal of Special Education*, 23(2), 8-16.
- Walton, E. (2015). Inclusive education as an International. *Intervention in school and clinic*, 50(3), 173-177
- Watkins, A. (2003). *Αρχές-Κλειδιά της Ειδικής Αγωγής*. Odense: European Agency for Development in Special Needs Education.
- Wren, A. (2017). Understanding the role of the Teaching Assistant: comparing the views of pupils with SEN and TAs within mainstream primary schools. *Support for Learning*, 32(1), 4-19. Διαθέσιμο στο: https://www.researchgate.net/publication/317140221_Understanding_the_role_of_the_Teaching_Assistant_comparing_the_views_of_pupils_with_SEN_and_TAs_within_mainstream_primary_schools_UNDERSTANDING_THE_ROLE_OF_THE_TEACHING_ASSISTANT
- Vlachou, A. (2006). Role of special/support teachers in Greek primary schools: A counterproductive effect of 'inclusion' practices. *International Journal of Inclusive Education*, 10(1), 39-58.
- Χρηστάκης, Κ. (2014). Σχολική Ένταξη και Ενσωμάτωση: Από τη Θεωρία στην Πράξη. *Θέματα Ειδικής Αγωγής*, 65(3), 59-68.
- Χριστοδούλου, Θ. (2008). Η συνεργασία ως στοιχείο αποτελεσματικότητας της διοίκησης της σχολικής μονάδας, με χαρακτηριστικά και βελτιώσεις του εκπαιδευτικού οργανισμού. Πρακτικά συνεδρίου Άρτας: Διοίκηση σχολικής μονάδας, Άρτα, 14-16 Μαρτίου 2008. Διαθέσιμο στο: <http://www.inpatras.com/praktika/arta2008/>
- Zoniou-Sideri, A. & Vlachou, A. (2006). Greek teachers' belief systems about disability and inclusive education, *International Journal of Inclusive Education*, 10(2), 379-293